

Kas siis selle maa keel ja selle rahva kirjandus...?

Ajakohastatud valdkonna- ja ainekavade rõhuasetusi

Andrus Org

Tartu ülikooli eesti kirjanduse lektor,
keele ja kirjanduse valdkonna töörühma juht

Merilin Aruvee

Tallinna ülikooli emakeeleõpetuse lektor,
keele ja kirjanduse valdkonna töörühma liige

Keele ja kirjanduse valdkonnakava üldpõhimõtetest

2017. aasta septembris alustasid haridus- ja teadusministeeriumi kokku kutsutud valdkondlikud ekspertrühmad põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava kõikide ainevaldkondade pädevuste ja õpitulemuste nüüdisajastamisega¹. Pika ja keerulise protsessi tulemusena esitasid eksperdid uute valdkonna- ja ainekavade raames ettepanekud uuteks õpitulemusteks. 23. veebruaril 2023 kinnitas vabariigi valitsus riiklike õppekavade muudatused, mis viiakse koolide õppekava ja õppekorraldusega kooskõlla hiljemalt 1. septembriks 2024.

Põhikooli ja gümnaasiumi ajakohastatud õppekavas² moodustavad **keel ja kirjandus** endistviisi eraldi valdkonna, millesse kuuluvad õppeained on eesti keel, vene keel (vene õppekeele klassis), kirjandus ja eesti keel teise keelena. Keele ja kirjanduse valdkondlikku kokkukuuluvust õigustab õppeainete **humanitaarne**, st inimese kultuurilist ja ühiskondlikku tegevust mõtestav eesmärk. Keeleõpetus, asetades fookusesse keele kui sotsiaalse nähtuse, tegeleb esmajoonel tekstide **pragmaatilise**

¹ Riiklike õppekavade ajakohastamine, <https://oppekava.ee/oppekavade-ajakohastamine/>

² Keele ja kirjanduse valdkonna muudatused, <https://oppekava.ee/keele-ja-kirjanduse-valdkonna-tooruhma-ettepanekud/>

funktsiooniga. Tekstitoiminguid suunates peetakse keeleõpetuses silmas eelkõige seda, milliste tekstide vastuvõtu- ja loomeoskust eeldab õpilaselt tulevikuühiskond. Kirjandusõpetus keskendub seevastu sõnakunsti kogemisele ja mõistmisele, olles ühendatud keelega eeskätt oma **poetilise funktsiooni** kaudu. Kirjandusõpetuse vaatenurgast avaneb sisuline juurdepääs kirjandustekstidele eeskätt keele ja suhtluse olemuse tundmaõppimise kaudu. Keel ja kirjandus kui filoloogia katusermini alla koonduvad humanitaarained pakuvad seega rohkesti lõimimisvõimalusi.

Õppekava **arendustöö lähtekohad** olid kõikide ainevaldkondade töörühmadele ühised: toetuda nüüdisaegsele õpikäsitusel ja uuematele teadusteooriatele, kujundada vajalikud üldpädevused maailmas toimetulekuks, edendada aineõpetuses seoste märkamise ja loomise oskusi, siduda õpetus üldinimlike ja ühiskondlike alusväärtustega, leida rohkem võimalusi haridustehnoloogia kasutamiseks ja digioskuste arendamiseks, arvestada õppija arengu dünaamika ja eakohasusega, pakkuda õpetajale suuremat paindlikkust õppesisu valikul ja õppetöö korraldamisel. Nende suuniste pinnalt on keele ja kirjanduse uuendatud valdkonnakava koos ainekavadega varasema versiooniga võrreldes kindlasti terviklikum ja sidusam dokument, kus aineõpetuse kontseptsioon on selgemalt esile toodud. Kooliastmeti kirjeldatud õpitulemused on esitatud teadmiste, oskuste ja hoiakutena, pidades silmas tulemustasemete kognitiivset variatiivsust Andersoni ja Krathwohli (2001) taksonoomia eeskujul.³

Kõiki õppeaineid puudutav struktuurne muudatus, mille kohaselt õpitulemused ja õppesisu jäävad eri tasandi dokumentidesse, annab emakeeleõpetajatele suurema mänguruumi aineõpetust paindlikul ja põhjendatud viisil üles ehitada, st õppesisu vertikaalselt lõimida, selleks et õpilasi aktiivsemalt kaasata ja ainet elulisemalt esitada. Et vältida ülekoormatust, on ainekava juhendmaterjalides esitatav **õppesisu soovituslik ja valikuline**: kõike pakutut ei pea käsitlema, küll aga tuleb õpilastel jõuda kooliastme lõpuks soovitud õpitulemusteni. Mõistagi ei pea õpetaja ise hakkama konkreetset õppesisu koostama, kuid soovi korral võib ta seda õpilastele sobivamaks kujundada.

Keele ja kirjanduse valdkondlik ühisosa lähtub **aluspõhimõtetest**, nn viaadest, mis läbivad keele- ja kirjandusõpetust kõikides kooliastmetes.

³ Laiemalt on see taksonoomia tuttav Bloomi taksonoomiana, mida Anderson ja Krathwohl on mõnevõrra kohandanud.

Nende vaiadena on välja toodud kuus peamist sihti: 1) arendada õpilast kui isiksust, 2) kujundada tema väärtushoiakuid, 3) arendada suhtlemis- ja väljendusoskust, 4) kujundada lugemis- ja tekstitoimingute oskusi, 5) arendada loominguulist eneseväljendust, 6) laiendada keele- ja kirjandusteadmisi. Seega on valdkonnaainete põhieesmärk kujundada õpilases keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust näha keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada seda nii rahvus- kui ka maailmakultuuri osana. Samas on oluline omandada just selliseid eluks vajalikke teadmisi ja oskusi, mis aitavad käituda keele- ja kultuuriteadliku inimesena, kes toimib nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses eesmärgile ja kontekstile vastavalt.

Ainevaldkonna õppeainete lõimimise alus on avar käsitlus **tekstidest**, mis ringlevad meie kultuuriruumis, ja **lugejast**, kes peab omandama oskused mitmesugusteks tekstitoiminguteks. Tekst kui sotsiaalne akt võimaldab mitmekihilist interpretatsiooni, alates ajaloolisest, kultuurilisest, poliitilisest kontekstist, milles tekst sündis, kuni teksti enda tähenduste ja vastuvõtja tõlgendusteni. **Tekstikeskse aineõpetuse** kaudu täieneb õpilaste arusaam eri tekstitüüpidest ja -liikidest ning kujuneb õpilase žanri- ja kontekstitunnetus. Oskust tekste analüüsida, mõista ja luua arendatakse keeleteadliku aineõpetuse kaudu, mis omakorda seotakse keeleõpetuse õpitulemustega.

Eesti keele õppe rõhuasetusi

Eesti keele õpetus seab sihiks, et õpilane **väärtustab eesti keelt** kui kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendit. Kooli lõpuks **väljendub** õpilane **eesmärgipäraselt**, selgelt, asjakohaselt ja **keeleliselt korrektselt** nii suuliselt kui ka kirjalikult ning oskab tekste vastu võtta vilunult, eesmärgistatult ja kriitiliselt ning kasutada seejuures eri keskkondi ja allikaid. Tekstiloomes püüeldakse selle poole, et õpilane tunneks eri tüüpi ja liiki tekstide ülesehitust, sisu, keelelist eripära ja funktsiooni ning väljendaks end sobiva ja rikkaliku sõnavara abil. Niisugused sihid loovad eeldused, et õpilane tuleb toime mitmesuguste suhtlustoimingutega igapäevaelus, tööl või õpinguid jätkates.

Eesti keele õppe esmane lähtekoht on **tekstirikkus** ehk võimalikult paljude eripalgeliste tekstide kasutamine tundides. Eesti keele aine ja ühtlasi kogu kooli ülesanne on tagada kirjakeele järjepidevus üle

aegade. Kooliväliste tekstitavade muutumine nõuab tasakaalustamist kirjakeelsete eeskujudega, seega on eesti keele õpetuse ülesanne õpilaste keeleilma rikastada ja näidata keele toimimist mitmesugustes asjalikes kontekstides ning erinevate suhtlejate vahel. Tänapäeva õpilane viibib kirjus ja kommunikatsioonirohkes maailmas ning peab tulevikus saama hakkama suhtlusolukordades, mida me praegu ette kujutada ei pruugi. Õpilast toetavad aga kokkupuude kirjakeelse ja kvaliteetse keeleainesega, mida analüüsid oskab ta tulevikus iseseisvalt teadlikke keelevalikuid teha. Tekstide valikul võiks lähtuda ühiskonnas aktuaalsetest teemadest ja meie kultuurile omastest žanritest ning teiste ainevaldkondade põhilistest tekstitoimingutest, mida eesti keele tundides metatasandil õppida. Iseäranis oluline on teadvustada eesti keele ainele eriomaseid tekste, nagu näiteks meediatekstid ja avaliku suhtluse žanrid (Aruvee 2023: 56–58).

Tekstikesksuse põhimõte ei tähenda, et keelesüsteemi ja grammatikat selle võrra vähem õpetatakse, pigem tuleb leida võimalusi, kuidas grammatika kui abstraktsioon ja tekstid kui keele esinemisjuhud omavahel seostada. Sellest lähtuvalt on teine keeleõpetuse põhimõte **täenduslik grammatikaõpetus**. Keel toimib tervikuna ja keelesüsteemi puhul on oluline õpetada kõiki tekstitasandeid, nii keelesisesid kui ka keeleväliseid, mis keele rakendumisel rolli mängivad (Martin 2009; Aruvee 2023). Täenduslikul grammatikaõpetusel leidub kahesugust lähenemist: grammatika avaldumist uuritakse tekstide kaudu või vastupidi, **tekstide abil avatakse grammatikasüsteemi toimimisloogika**. Tekstist grammatikani liikudes võiks näiteks eituse õppimisel vaadelda, kuidas eitust eri tekstides väljendatakse, mis mõju see õpilaste hinnangul teksti vastuvõtjale avaldab ning seejärel tutvuda, millised on eesti keelesüsteemi võimalused eituse väljendamiseks. Grammatikast tekstini liikudes tutvutakse esmalt eituse grammatiliste võimalustega ja alles seejärel uuritakse, millisel kujul need valitud tekstides avalduvad.

Kolmandaks põhimõtteks on **toetada emakeeleõppija loomulikku keeletaju** (Aruvee 2017). Emakeeleõppijal on kooli tulles omandatud suurem osa eesti grammatikasüsteemist, suulise keele kaudu on ta puutunud kokku mitmesuguse keelematerjaliga, kuid koolis asub ta õppima kirjakeelt kui sümbolisüsteemi. Kirjakeelest saab koolis teadmiste vahendaja, mis varieerub kontekstiti. Emakeeleõppijal on suulise suhtluse pinnalt kujunenud välja juba üsna head teadmised erinevatest keeleregistritest ning

samuti on tal olemas oskus end suuliselt väljendada. Kirjakeele õppimise saab aga õpilase olemasolevatele teadmistele üles ehitada, kaasates õpilase enda keelekogemuse ja loomuliku tunnetuse.

Neljandaks läbivaks ja oluliseks põhimõtteks on **keeleteadlikkus**, mis tähendab keeleteadmiste omandamist ja nende peegeldamist vastuvõetavates ja loodavates tekstides. Tähtis pole mitte üksnes keelendite äratundmine tekstis, vaid keelevelikute põhjendamine, uurides, miks on kasutusel just niisugused keelendid ja millist tähendust need tekstis loovad. Keeleladlikkus seisneb ka oskuses keeleküsimumi esitada ja keeleallikate toel kaalutletud keelevelikuid langetada (Aruvee 2022). See tähendab erinevate keeleressursside kasutamist: eesti keele instituudi sõnastikud ja teatmik, keeletöõriistad ja korpusepäringud. Põhikooli lõpuks peab õpilane oskama otsingutullemusi lugeda ja leitu alusel oma tekstis keeleladlikke valikuid langetada ehk kasutada keelendeid konteksti sobival ja korrektsel viisil.

Põhikooli uuendatud ainekavas on senine õppevaldkond „Õigekeelsus ja keelehoole“ nimetatud ümber „Keeleladlikkuseks“. Viimane kätkeb nii õigekeelsust kui ka sobivust ja näeb keeleõpetuse ülesannet varasemast laiemalt. Keeleladlikkuse õpetus käib **lõimitult** teiste õppevaldkondadega, milleks on suuline ja kirjalik suhtlus, teksti vastuvõtt ja tekstiloom. Erinevad tekstitoimingud peaks keeleladmised nähtavale tooma ja toetama keeleladmiste omandamist kontekstikeskselt.

Gümnaasiumi eesti keele ainekavas on muudatusi tehtud vähesel määral. Jätakuvalt pakutakse kolme teooriakursust ja kolme praktilist kursust ning üht valikkursust „Kõne ja väitlus“. Kohustuslike kursuste järjekorda on muudetud: esmalt soovitame läbida kursused „Teksti keel ja stiil“ ning „Praktiline eesti keel I“. Järgmiseks võiks käsitleda paarina „Meedia ja mõjutamine“ ning „Praktiline eesti keel II“, viimaks „Keel ja ühiskond“ ning „Praktiline eesti keel III“. Muudatuse eesmärk on luua kursusega „Teksti keel ja stiil“ tugevad alused gümnaasiumis vajalike tekstitoimingute sooritamiseks. Teoreetilise kursuse „Keel ja ühiskond“ sihiks on püüda äratada huvi eesti keeleladuse ja selle harude vastu ning vaadata eesti keele süsteemi eripärasid lähemalt.

Praktilise keele kursuste õpitulemused on seotud teoreetiliste kursustega. I kursus on seotud eri liiki ja stiili tekstitoimingutega, II kursus keskendub kriitilisele kirjaoskusele ja meediapädevusele ning viimane

kursus süvendab valmisolekut ülikooliõpinguteks: töötatakse alustekstide, sh teadustekstidega. Gümnaasiumi eesti keele õppe hulka peaks kuuluma eesti keeleteadusega tutvumine, st populaarteaduslike või teaduslike tekstide lugemine ja keeleallikate ning erinevate andmebaaside kasutamine. Näiteks peaks iga gümnaasiumilõpetaja teadma, millisest keeleallikast teavet leida, kui keeleküsimus tekib, olema kursis, millistes populaarteaduslikes ja teaduslikes ajakirjades saab end kursis hoida keele ja kirjanduse uuemate uuringute ja arendustööga. Kirjakeele kui ühiskeele tagamise ning kultuuripädevuse nimel on vaja õpilastel kujuneda teadlikuks keekekasutajaks, sestap on kvaliteetse tarbekirjanduse pakkumine ning sedakaudu eesti mõtteloo tundmaõppimine keele ja kirjanduse valdkonna peamisi sihte.

Kirjandusõpetuse rõhuasetusi

Seoses üleminekuga eestikeelsele haridusele on kirjanduse ainekavas kõikidele Eesti üldhariduskoolidele alates 2024. aastast samad. Võrreldes 2011. aasta versiooniga ei ole suuri sisulisi muudatusi ajakohastamisel tehtud, kuid nüüdisaegse kirjandusõpetuse olulised pidepunktid tasuks alljärgnevalt üle korrata (vt ka Susi, Org 2023).

Üldhariduskoolide riiklikus õppekavas on kirjandusel kahetine positsioon: ühelt poolt võib kirjanduses näha **kultuuriainet**, mis on tihedalt seotud teiste humanitaar- ja sotsiaalaainetega, näiteks ajaloo, inimese- ja ühiskonnaõpetuse, psühholoogia ja filosoofiaga; teiselt poolt võib kirjandust käsitleda **kunstiainena**, mis väärtustab kultuurikeskkonnas sündinud loomingu kogemist ja sellest saadud elamusi. Siit omakorda hargnevad kirjandusõpetuse kaks põhifunktsiooni: **eetiline**, mis rõhub väärtus- ja hoiakupõhisusele, üldnimlike ja ühiskondlike väärtuste kujundamisele; **esteetiline**, mis peab tähtsaks kujundliku keele tunnetamist ja mõistmist, st ilukirjanduslikkuse tundmaõppimist. Kuigi mõlemal funktsioonil on kirjandusõpetuses alati olnud oma kaal, realiseeruvad need igas kirjandustunnis eri viisil ja määral.

Ainekavas on loetletud terve rida **kirjandusõpetuse eesmäärke**: äratada ja hoida õpilastes lugemishuvi, pakkuda mitmekülgseid lugemis- ja tekstitoiminguid, arendada tekstide analüüsi- ja mõistmisoskust, tutvustada kirjanduslugu ja vahendada kirjandusteadmisi (sh mõisteid), lõimida kirjandust teiste õppeainete, kunstiliikide ja muude ühiskonnaelu valdkondadega, kujundada kirjandustekstide kaudu väärtushoiakuid ja

moraalseid tõekspidamisi, õpetada tunnetama ja mõistma sõnakunsti poeetikat, näidata keelelise ja žanrilise (enese)väljenduse võimalusi jne. Kokku moodustab see võimaluste rikkaliku paleti, kus õpetaja peab tegema didaktiliselt põhjendatud valikuid, keskenduma n-ö tuumpraktikatele. Korrage neid eesmäärke mängu panna ei ole mõistlik, sest süvenemist tuleks eelistada pealiskaudsusele. Kirjandusega suhtlemine on mõistagi aeganõudev, aga ka ennast kordav protsess, kus kirjandusõpetaja on innustaja rollis.

Tekstipõhine poetikakeskne lähenemine on tänapäeva kirjandusõpetuse tuumpraktika, mille eeldus on õpilaste aktiivne lugemistegevus koos oskusega loetut analüüsida ja mõtestada. Tekstuaalne maailm on rikkalik aardekamber, mida õpilane võiks julgelt lahti muukida ning avastada, et tekstidel on isemoodi ülesehitus ja väljendusviis, eripärane jutustamistehnika ja kujundisüsteem, oma sisemine seaduspära. Tekstimaailmas orienteerumiseks vajab õpilane „tööriistakasti“, st vajalike mõistete ja suunavate küsimuste algoritmi, mis aitaks tal mõista, kuidas tekst on tehtud ja mil viisil see tähendusi loob. Tekstikeskne kirjandusõpetus ei välista seejuures liikumist tekstimaailma poeetika analüüsilt tekstiväliste tasandite, s.o autori, ajastu, voolu või žanri tundmise suunas, et seeläbi jõuda teose kui terviku mõistmiseni. Kirjanduslugu ja tekstipoeetika on uuendatud ainekavades asetatud kaalukaasile, kuid kindlasti mitte vastasseisu.

Kirjandustekstide lugemine on ainuvõimalik viis kirjandusega suhtlemiseks. Ent lugemine on aeglane tegevus, mida ei asenda teoste sisukokkuvõtete guugeldamine ega õpikunarratiivide ümberjutustamine. Seepärast on tähtis suunata õpilasi lugema nii kodus kui ka tunnis, haarata käsitlusse nii tekstikatkendeid kui ka tervikteoseid. Üldisemad **suunised koolikirjanduse valikuks** on ainekavades õpetajale ette antud: leida lugemistekste nii ajastust, voolust kui ka žanrist lähtuvalt, hoida proosa-, luule- ja draamateoste valikul mõistlikku tasakaalu, arvestada klassikalise ja nüüdisaegse kirjanduse põhjendatud mõõdusuhet, pidada silmas õpilaste psühholoogilisi ja intellektuaalseid võimeid, aga ka huvisid ning jälgida ka mees- ja naisautorite esindatust. Seejuures võiks eesti kirjandus olla valikutes kandvamas rollis kui maailmakirjandus, sest eestlastena oleme omakeelse kirjanduse ainsad lugejad. Ka eesti luule ja selle esindusautorid on uuenenud ainekava õpitemustes rõhutatumalt esile tõstetud.

Koolikirjanduse valikul tasuks õpetajal arvestada kolme põhimõtet: **kohustuslikku lugemist**, mis pakub õpilastele kirjanduskogemuse ühisosa ja tähendab nihet nn tüvitekstide käsitlemise poole; **suunatud lugemist**, mis lähtub õpetaja antud soovitudest ja põhjendatud valikutest; **vabalugemist**, mis annab õpilasele vabaduse valida raamatuid oma huvidest lähtuvalt. Selleks et hoida kultuurilist järjepidevust ning kujundada põlvkondlikku ja rahvuslikku ühisteadvust, peab tervikteoste valik sisaldama väärtkirjandust, mida ühiselt loetakse ja käsitletakse. Eesti kirjanduse **tüvitekstide** (vt Merilai 2017), st kultuurilist identiteeti, aga ka kirjanduskaanonit loovate teoste lisamine ainekavadesse on tõhus samm sellise ühisteadvuse kujundamise suunas. Tüvitekstide ja esindusautorite loetelu on kooliastmeti järgmine.

- II kooliaste: Eno Raua „Kalevipoja“ adaptatsioon, Eduard Bornhöhe „Tasuja“, Jaan Krossi „Mardileib“, Friedrich Reinhold Kreutzwaldi „Eesti rahva ennemuistsed jutud“ vm eesti muinasjutu- või muistendikogumik.
- III kooliaste: August Kitzbergi „Libahunt“, Eduard Vilde „Pisuhänd“, Oskar Lutsu „Kevade“, Anton Hansen Tammsaare „Kõrboja peremees“ ja Andrus Kiviräha „Rehepapp“.
- Gümnaasiumiaste: Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ (I osa), üks teos August Gailiti ja Jaan Krossi loomingust, katkendeid Friedrich Reinhold Kreutzwaldi „Kalevipojast“.
- Eesti luule esindusautorid põhikoolis: Lydia Koidula, Juhan Liiv, Marie Under, Hando Runnel ja Leelo Tungal; gümnaasiumis: Betti Alver, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Juhan Viiding ja Doris Kareva.

Gümnaasiumi kirjanduse ainekava olulisim muudatus puudutab põhikursusi, mis kooli õppekeelest sõltumata on järgmised: „Pärimus ja kirjandus“, „Identiteet ja eesti kirjandus“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“, „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“, „Kirjandus ja ühiskond“. Traditsioonilisi **kirjanduslookursusi**, mis toetavad õpilase kultuuriteadvuse ja ajastutunnetuse, aga ka süsteemsemate kirjandusteadmiste kujunemist, on täiendamas kolm **teemakursust**, mis keskenduvad kirjandusele 1) kui pärimuse vahendajale ja tõlgendajale, 2) kui ühiskonnasuhete ja -probleemide peegeldajale ning 3) kui sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujundajale. Just sellist põhikursust, mis asetaks

Keele ja kirjanduse valdkonna aluspõhimõtted koomiksina. Kati Orav, 2019

fookusesse Eesti kirjanike loomingu kui rahvuskultuurilist identiteeti ja kirjanduskaanonit vahendava lugemisvara, on emakeeleõpetajad soovinud (vt nt Õpetajate Leht, 09.09.22). Endiselt on koolidel võimalus lisada oma õppekavasse valikkursusi, näiteks „Uuem kirjandus“, „Kirjandus ja film“, „Drama ja teater“ jt.

Tekstikeskne õpe ja hindamine

Hindamise kontekstis tähendab tekstikeskne õpetusviis seda, et peamiselt hinnatakse õpilaste tekstiloomet ja teksti vastuvõtuoskust. Ajakohastatud ainekavas on täpsustatud, milliseid tekste või tekstiliike võiks õpilaste keele- ja kirjanduspädevuse edenemiseks hinnata.

I kooliastmes hinnatakse omaelulisi ja alustekstide põhjal kirjutatud jutustavaid tekste, sest jutustamisoskus on siin võtmesoskus, millele saavad välja kujuneda ka põhjendamine, selgitamine ja analüüsimine. II kooliastmes liigub rõhuasetus põhjendavatele ja arutlevatele tekstidele, hinnatakse ka iseloomustust ja tutvustust. Viimase puhul võiks ainet pakkuda keele ja kirjanduse valdkonnaga seotud raamatud ja lavastused, koostöös teiste aineõpetajatega võiks arvestada ka kunsti- ja muusikateoseid. Akadeemilise võimekuse edenemiseks on tarvis hinnata ka

kokkuvõtteid, mis loovad aluse kõigi ainete tekstitoiminguteks ja toetavad õpioskusi ning tekstimõistmisoskust. Keele ja kirjanduse valdkonnas on oluline hinnata ka kultuuriainelisi lühiuurimusi ning nende põhjal loodud esitlusi ja ettekandeid. III kooliastmes loodavad tekstid võiks rohkem arvestada sotsiaalseid tahke, määrata tuleks teksti eesmärk ja sihtrühm, olgu hinnatavaks ainealane lühiuurimus, levinum meediatekst, ettekanne või arutlus. Läbivalt harjutatakse arutleva kirjandi kirjutamist.

Gümnaasiumis peavad hindamisvahendid olema mitmekesised, hõlmates nii suulisi kui ka kirjalikke tekste, analüüsi- ja tõlgendusülesandeid, tekstide esitamist ja eri žanris tekstide kirjutamist. Hoiduda tuleks faktipõhisest lugemiskontrollist ning eelistada suunavaid analüüsi- ja tõlgendusküsimusi ning mõttevahetust teksti väärtuste ja sõnumi üle.

Tekstiloomes ülesannete hindamiskriteeriumite seadmisel peaks arvestama loodavale tekstiliigile omaseid tunnuseid ja õpilase keelelist arengut. Hindamiskriteeriumid peaks puudutama tekstide sisu ja ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust. Kujundava hindamise põhimõtete rakendamine eeldab, et õpetaja muudab oodatavaid kriteeriume järk-järgult üksikasjalikumaks.

Kindlasti vajavad õpetajad ajakohastatud ainekavade juurde juhendamaterjale, uusi õpikuid ja töövihikuid, mille loomise HTM koostöös ekspertidega ka käivitab. Õppekavaarenduse järgmiste tsüklite tarbeks, samuti noorõpetajate ettevalmistamiseks ja tegevõpetajate täiendkoolitamiseks on vaja läbi viia teadusuuringuid selle kohta, kuidas eesti keele ja kirjanduse õpetamine Eesti koolides tegelikult aset leiab. Vabadust ja mänguruumi on emakeeleõpetajal kuhjaga, kasutagem seda pühendunult ja südamega.

Viidatud kirjandus

- Anderson, Lorin W., David R. Krathwohl 2001. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives: Complete Edition. New York: Longman.
- Aruvee, Merilin 2017. Tekstikeskne keeleõpetus põhikoolis: teoreetiline taust, vastutuse jagamine ja meetodika. – Emakeele Seltsi aastaraamat 62, 9–37.
- Aruvee, Merilin 2022. Emakeeleõpetus, keeleteadlikkus ja keeallikad. – Sirp. 09.12. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/emakeeleopetus-keele-teadlikkus-ja-keeallikad/>

- Aruvee, Merilin 2023. Tekstikeskne aine- ja keeleõpetus: teoreetiline raamistik ja praktilised soovitused. Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi dissertatsioonid 75. Tallinna Ülikool.
- Martin, James R. 2009. Genre and language learning: A social semiotic perspective. – *Linguistics and Education* 20(1), 10–21.
- Merilai, Arne 2017. Tüviteksti mõistest. – *Keel ja Kirjandus* 10, 737–752.
- Susi, Joosep, Andrus Org 2023. Praegused noored õpivad tiu-tiu! teisiti. – *Sirp*, 06.01. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/praegused-noored-opivad-tiu-tiu-teisiti/>

OK